

OD POHLEPA DO LJUBEZNI

(Klinični primer)

Pavel Fonda

Za časa Freuda je bila pozornost psihoanalitikov osredičena na ojdipov konflikt in na tega so se v glavnem nanašale interpretacije v teku psihoanalitične terapije. V zadnjih desetletjih se je pa pozornost mnogih analitikov obrnila na zgodnejša obdobja, ali bolje rečeno, na globlje plasti človekove psihe. Temu so botrovali različni vzroki, med katerimi so tudi razširitev in poglobitev psihoanalitičnih spoznanj, spremenjena patologija današnjih pacientov, stremljenje po boljših terapevtskih rezultatih, izkušnje s psihoanalizo otrok in psihoz in še bi lahko naštevali. Dejstvo je tudi, da se ne preveša pozornost na pregenitalne faze razvoja nesporno, saj je o tem razprava v psihoanalitičnih krogih še kar živa.

Opisal bom klinični primer, kjer je bila po mojem mnenju srž problemov na pregenitalnih nivojih in kjer so narcistični aspekti igrali važno vlogo.

V šestih letih analize - v začetku štirikrat tedensko - sva prehodila dolgo pot in v skoraj 800 seansah nabrala veliko materiala, tako da mi ni bilo lahko izbrati, kaj naj prikažem. Vsako analizo je mogoče namreč prikazati iz več zornih kotov, odvisno pač kaj nas zanima. Tako bi lahko na primer fokaliziral pozornost na razvoj sposobnosti simboliziranja ali na razvoj narcističnih odnosov ali še na potek separacije-individuacije itd. Osredotočil se bom pa na prikaz tega, kar imenujem "shema zamrznjenega pohlepa", ki se mi je zarisala, ko sva s pacientko - v še kar regresivni transferni atmosferi - prepotovala primitivnejše sloje njenega doživljanja.

Vsaka analiza je afascinantna pot po še neraziskani deželi. Neznana je tudi analitiku-vodiču, ki jo s pacientom raziskuje in spoznava. Rekli bi lahko, da je razlika med obema v glavnem ta, da ima vodič nekaj izkušenj iz prejšnjih raziskovanj drugih neznanih dežel in da je prebral nekaj potopisov, oziroma priročnikov za raziskovalce neznanega, zaradi česar ga pot v neznanost malo manj straši.

Nekaj splošnih elementov te analize

V teku prve seanse je dejala, da je pretežni del njenega življenja bila "noč polna črnih lukenj, v kateri je lebdela v pričakovanju dneva in luči, ki naj bi razpršila strahove".

Velik del analize, in še posebej njen prvi del, je z njene strani označevala molčečnost, umik v imobilnost-anestezijo, nekakšna petrifikacija. To je bilo zatočišče, v katerega se je lahko potuhnila in iz njega prestrašeno gledala, ko je v sebi začutila pojavljanje destruktivnih - a tudi libidičnih - impulzov. Tišina ji je bila takrat nekakšna skrajna zaščita: *“Prepuščam se, da negibno plavam na površini, da se stvari dogajajo mimo mene, zato da preživim.”*

Bila je zaskrbljena ob misli, da bi ob tej negibnosti jaz lahko izgubil zanimanje zanjo, a po drugi strani je bila tudi prikrito zadovoljna, če me je čutila neučakanega ali nemočnega. S časom je odnos z menoj postajal intenzivnejši, molk in potuhnjenost sta se pa pri tem spreminjala v nekakšen izziv: njena onnipotenca proti moji. Da bi se zaščitila pred odvisnostjo, se je vkopala na tej obrambni črti, na kateri sva se oba za par let nemočno izčrpavala.

Vsak jasnejši občutek potrebe in odvisnosti ji je povzročal neizprosno reakcijo intenzivne zavisti, ki ni bila uperjena le proti moči drugega-mene, ampak tudi proti njenim samim željam in fantazijam. Zapirala se je zato s frazami: *“Nimam kaj povedati.”* ali potem, ko je svoje želje izbrisala: *“Čutim se prazno.”* Vse to kar ni ostajalo dovolj oddaljeno, ji je vzbujalo intenzivne destruktivne reakcije in je bilo uničeno.

Ko sedaj prebiram svoje interpretacije iz tiste faze, se mi zdjo nekam trde. Ustrezale so pa edinemu odnosu, ki je bil takrat mogoč, to je agresivnosti. Pacientka se je utegnila premakniti iz svoje obupne negibnosti in apatije, le ko je v njej *“zaplamtela jeza”* in se seveda ni mogla soočiti s svojimi nežnimi občutki. Ti občutki so bili takrat lahko le implicitni in skriti v njenih napadih.

S časom je nasprotovanje zadobivalo prizvok erotiziranega sadističnega spopada. Temeljna fantazija nasilnega in krvavega spopada, pa je ostajala vedno le nakazana. Ni mogla preko začetnih namigov te fantazije, bodisi ker je ta bila nevarno prežeta s konkretnostjo, bodisi iz strahu, da bi se morala z njenim razkritjem dokončno odpovedati nemogoči zadostitvi, kar bi ji pustilo takrat še nevzdržne občutke nemoči. Ni si upala predstavljati malodane nobene fantazije do kraja, ker je morala lebdeti v nekakšni otroški onnipotentni nedefiniranosti, v kateri ni bila opravljena še nobena izbira in ni bila primorana se potemtakem še ničemur odreči. Sado-mazohistične fantazije so jo vodile do nesprejemljivih zaključkov. Če bi zmagala ona, bi se polastila moje vitalne moči, uničila bi moj fallus, a potem ne bi imela nobenega upanja več, da ji lahko pomagam. Če bi zmagal jaz, bi jo zreduciral na ponižujoče stanje *“šibke in odvisne ženske brez penisa, kakršna je bila moja mati”*. Podoba ponižujoče potrebe-odvisnosti je bila paradigmatično enačena z ženskostjo.

Spet in spet se je pojavljala želja, da bi me zapeljala, a razblinjala se je ob nemoči sprejemanja svoje ženskosti. To je bilo prisotno skoraj med celim potekom analize, kljub stalnemu predelovanju zavisti penisa. Začela

se je razreševati šele v nadaljnjih fazah, ko so bile korenito predelane bolj regresivne in antične pregenitalne komponente te boleče rane.

Faza omnipotentne kontrapozicije se je razvijala pretežno v očetovskem transfernem ključu s seksualnimi ojdipskimi aspekti, ki so pa bili bolj površinski. Ta transferni nivo je v tej prvotni fazi imel predvsem obrambno funkcijo pred primitivnejšimi globljimi konflikti. Proti koncu drugega leta analize pa se je začel pojavljati in postopno prevladovati materinski transfer.

Tema materinstva je bila izredno boleča. Začela se je z vdano izjavo, da mora pač sprejeti dejstvo, da ne bo imela otroka. Materinstvo je namreč čutila kot dokončno odpoved penisu, ki se je enačilo z nevzdržno odvisnostjo, s smrtjo.

P: *“Ne zmorem gojiti poganjkov, izčrpalo bi me, zato raje povzročim njihovo smrt!”*

Kasneje so se pa vendarle pojavile sledeče sanje: *“Na obisku sem pri prijateljici, ki je ravnokar imela otroka. Moja mačka se vrže s terase in si zlomi tace. Z grozo pomislim: kako si more mačka želeti, da se vrže s terase?”* Potrebni je bilo še par let, da se je lahko konkretiziral ta problematični zametek načrta nosečnosti, ki je bila še povezana s tako močnim strahom pred kastracijo.

V tretjem letu analize je res zanosila in rodila otroka. Vendar je bila solidno prisotna fantazija, da je otroka naredila sama, da je bil samo njen. Šele proti koncu analize je lahko globlje in polneje sprejela v sebi shemo generativnega združenja.

Kljub močni jezi in destruktivnosti, ki sta stalno prihajali na površje, je pacientka ta čustva izražala večinoma s tišino in z emotivno potuhnjenostjo. Agresivnost ji ni služila toliko zato, da bi mene napadala - in tega dejansko tudi ni delala posebno ostro - temveč bolj zato, da si je zgradila zaščitni zid. Če bi zmetala v mene opeke tega zidu - in kakor je vse kazalo bi jaz verjetno to zdržal - bi nazadnje ostala izpostavljena, brez obramb.

S časom je tudi prihajala do izraza pozitivna uporaba agresivnosti, ki ji je jamčila določeno stalnost odnosa. Po eni strani zato, *“ker je lažje ohranjati kontinuiteto jeze”*, kot pa preveč tvegano in labilno čutenje ljubezni, po drugi strani pa zaradi tega, ker je lažje doživljati jezo kot pa depresijo. Lažje je biti z nekom jezna, kot pa se pogrezati v brezna osamelosti. Vendar pa so se začejala počasi, pa čeprav labilno, prikazovati znaki ljubezni.

Lahko bi tudi rekel, da sem od začetka bil zanjo najprej novi objekt, ki ga je bilo treba spoznati, preizkusiti, nato objekt, na katerem je ona preizkušala in spoznavala svoje reakcije.

V drugi fazi sva vedno pogosteje doživljala trenutke bližine, sozvočja in enakega čutenja, ki so prvotno njej izgledali le slučajni in torej še nezanesljivi. Interpretacije, za katere je čutila, da ji odgovarjajo, so imele važno vlogo pri ugotavljanju, da sva lahko bila miselno in čustveno na isti valovni dolžini. V tej fazi je pacientka začejala po malem in previdno izražati občutke iz svojih bolj skritih in zaščiteneh področji, da bi jih delila z menoj. Nekatero izmed teh je previdno identifikativno projicirala vame, da sem jih prej jaz občutil in jih je šele naknadno postopoma spoznavala za svoje. To se je dogajalo vzporedno s širitvijo simboličnega in omejevanjem konkretnega mišljenja. Začejala se je tako pojavljati možnost, da začneva uporabljati dimenzijo fantazije in igranja, v kateri so notranji objekti opuščali prejsnjo togost ter se je dalo iskati njih nekoliko bolj harmonično ravnovesje.

Prešla sva tako v tretjo fazo, kjer je zadobilo osrednjo vlogo **igranje** in **skupno fantaziranje** v vzdušju globljega sodelovanja.

Z razvojem pacientkine sposobnosti **igranja**, se jaz nisem mogel izneveriti njenim pričakovanjem. Če pacient čuti, da ni analitik dovolj **živ**, predvsem pa, da ni čustveno dovolj soudeležen, tudi s svojim otroškim delom, v tem kar mu pacient pripoveduje, mu ta ne bo mogel nikoli izpostaviti v igri analitičnega odnosa svojih najbolj intimnih predelov. To velja predvsem za tiste dele selfa, ki so najbolj primitivni in intenzivno čustveno nabiti in ki ne morejo polno zaživeti nikjer drugje kot v skupnem mentalnem prostoru. Ta pa se lahko razvije le v okviru zdravega stapljanja. Upam, da se je v teku analize ta prostor udejanjil, da je to omogočilo aktiviranje skupnega **aparata-za-mišljenje-misli** in da je pacientka imela ob tem dovolj časa, da je to funkcijo interiorizirala.

A, kot sem najavil, zaustavimo se sedaj pri tem, kar sem imenoval "**shema zamrznjenega pohlepa**", ki je tlela v sami osnovi pacientkine patologije. Njeni obrisi so se pokazali v osrednji fazi analize, v zaključni fazi pa jo je pacientka lahko polneje opisovala, ker je takrat pač sposobnost predstavljanja v miselnem prostoru in povezovanja teh predstav z besednim izražanjem polneje zaživela.

Shema zamrznjenega pohlepa

Večkrat je izgledalo, da pacientka izraža neko osnovno pomanjkanje zadovoljivega odnosa s primarnim objektom v obliki lakote, žrtja, gona po inkorporaciji.

Tako v nekih sanjah iz prvega leta analize:

P: *"Po Krasu se je potikala grozeča ženska, neki duh... odločim se, da jo poiščem in najdem jo. Ko se ji približam, mi na vratu zrastejo bule,*

sprememim se v kugo, v smrt. Skočim nanjo, jo ugriznem, odtržem ji lice, kot da bi ona bila življenje in bi jo jaz napadala, da se ga polastim, a zbeži mi!”.

Drugič še tako:

P: *“Potreba, da vas raztržem, je kot da bi postala edina možnost odnosa, a to me spominja na polom, na razočaranje... v tem je nekakšna potreba po preživetju, a obenem izniči vse ostale nivoje... to je nekaj primitivnega, živalskega... v redu, zver raztrže zato, da se hrani, ampak potem ne ostane nič!”*

V predstavi žrtja je vsekakor implicitna neka - pa čeprav problematična - možnost zadoščenja. V pohlepni vzburjenosti pa je zadoščenje nepredstavljivo, kot je emblematično izraženo v naslednji sekvenci.

P: *“Zagrabiti lepe stvari, a trajajo le trenutek... je neko brezno, neka luknja brez sten... pohlep mi prikliče na misel pajčevino, ki na zunanji strani lovi mušice, na notranji pa se pogreza brez konca.”*

Ta podoba o ustih, za katerimi je neka brezmejna potreba, ki samo sebe žre, se je pojavljala v vseh pomembnejših trenutkih analize, najpogosteje kot *“črna luknja”*.

Če naj se poslužim geološke metafore, bi lahko rekel, da sva pri raziskovanju okolice in sten te *“črne luknje”* našla še aktivne nekatere vsebine in nekatere mehanizme, ki so bili tipični za dobo **pred katastrofo**, kot tudi nekatere obrambne mehanizme, ki so nastali v raznih obdobjih **po katastrofi** in ki so služili za lajšanje bolečin, ki so tam nastale.

Poleg nevzdržnih bolečin, izhajajočih iz separacije in izgube, so se v nekaterih trenutkih *“odtajali”* nekateri skrajno intenzivni in primitivni občutki. To je bilo vzburjenje ob ekshibiciji, ob fizičnem kontaktu, ob dotiku in tudi pri agresiji.

P: *“...situacija, v kateri bi se razkazovala... in bi si tudi tega zelo želela!”.*

A: Ste si kdaj predstavljala, da bi bila plesalka na odru?

P: *“V neki skupini sem to enkrat tudi utegnila narediti, ampak potem sem se kot prestrašila. Zelo intenzivni občutki so me kot preplavili, kot da bi postala nora... stvari, ki jih ni mogoče kontrolirati... šlo bi za tako intenziven kontakt, da bi drugega preplavila, uničila bi ga!”*

To so izredno intenzivni, zelo primitivni občutki, ki so vezani na temeljne narcistične strukture, kot je na primer grandiozni self. Iz teh

struktur, ki so osnovni vir samoocenjevanja, bi bila morala pacientka črpati tisti del normalnega narcističnega libida, ki je v vsakdanu potreben. To pa ji ni bilo mogoče, ker so ta nedozorela intenzivna čustva ostajala v svoji primitivnosti nerazvita in neuporabna. Manjkala jim je elaboracija v kasnejših segmentih življenja, ki bi bila omogočila njihovo integracijo in uporabo v zrelejših shemah objektivnih odnosov.

Navedel bom sedaj sekvenco, iz kasnejšega obdobja analize, v kateri je pacientka izrazila svojo globoko potrebo, da ji kdo pomaga misliti, prenašati, integrirati občutke, ki so grozili, da jo preplavijo in razkrojijo.

P: *"Danes bi rada čutila, da ste tu, istočasno pa bi rada usmerila misli drugam. Prav bi mi bilo, če bi tudi vi mislili na kaj drugega. Tako bi prišlo do previdne bližine in bi se izognila kontaktu.*

Včeraj sem se zavedla, da se počutim vroča. Ampak to so močni občutki, trajajo le trenutek, nakar jih napadem in izničim.

Taki občutki so za otroke strašni: je kot biti izpostavljeni sončnim žarkom brez filtra."

A: Ali se bojite, da se boste opekli?

P: *"Ne, skušam se opeči! A bojim se bolečin. Vendar pa moram o tem razmišljati."*

A: Razmišljanje je nekakšen filter.

P: *"Zadnje čase zaščitni sistem ne deluje več, bojim se, da se bom opekla."*

A: Morda pa je problem v tem, kako bi opravljala filter-razmišljanje skupaj z menoj.

P: *"Tu pa tam se zgodi, da ga opraviva skupaj."*

A: Igrava duet, v katerem se po 'naključju' zgodi, da ubereva prave note. Včeraj in danes pa sva dejansko v harmoniji. Toda zdi se mi, da imate neko apriorno nezaupanje in tudi nekakšen strah, da bi bilo biti v sozvočju povsem normalno.

P: *"Vedno si čakam, da bodo dejstva potrdila obratno... Spomini so vedno nekaj drugega, ločeni od tega kar sem čutila, zato ne morem najti pravih besed."*

A: Nimate besed, ampak čutite.

P: *"S seboj nosim vedno občutek bolesti, nesreče, ki lahko prizadene moje ravnovesje."*

A: Trpljenje prekriva vaše potrebe, ki potem ne morejo na dan.

P: *"Na misel mi pride: predati se drugemu, naj on misli zame."*

A: Misliti je za vas boleče in prenevarno.

P: *"Kot da bi bilo zelo boleče živeti in bi rekla: živi ti za mene! Je kot da bi samozadostnost razpadla na kose."*

A: Vi mi sedaj pravite: če jaz potegnem na dan tiste stvari, tvegam da me preplavijo, zato naredi to ti! In je ravno to kar delam.

P: *“Preseneča me, kako mi utegnete govoriti. Meni se to zdi nemogoče. V sebi čutim bolj jezo kot razumevanje. Bojim se same sebe in jeza mi rabi, da se odmaknem, da se izvlečem. Se moram braniti z jezo, ker je tisti del mene prevsiljiv.”*

Da je v davni preteklosti pacientka doživljala pomanjkljiv **containment** je razvidno iz nekaterih podob:

P: *“Na misel mi pride mala opica, ki se oklepa matere, narejene iz žice ali iz peloucha. A je kot da na drugi strani ne bi čutila življenja.”*

Ob neki drugi priliki je dejala:

P: *“Z ljubeznijo se pritihotapijo tudi druge potrebe, ki niso izmenjava, recipročnost, skrb za drugega! In drugi mi jemlje stvari, se skuša vriniti vame, sesa iz mene več mleka, od kolikršnega imam, in jaz ne zmorem več, ker ne najdem več prostora, v katerem bi se lahko obnovila, v katerem bi regenerirala svoje mleko!*

Jaz sem morala živeti zato, da sem dajala življenje drugim!... Nikoli nisem verjela, da bi moja mati to zmogla sama.”

Zelo primitivni obrambni mehanizmi se prikažejo v sekvencah, kot je naslednja.

P: *“Bojim se, da bi tesnoba drugih lahko razblinila moje dobro počutje. V resnici se pa bojim, da je ta težnja v meni sami. Uničila bi vse, nič ne bi rešila: ogromen val, veter, ki vse odnese.”*

A: Uničiti zakaj?

P: *“Zato da se onemogoči gibanje, zato da se nadaljuje le kroženje, da ne iščem različnosti, da ostanem pasivna.”*

(Ta podoba spominja na obrambe avtističnih otrok.)

A: Kot neko zaklonišče.

P: *“Čeprav se v njem slabo počutim, me brani pred tveganjem, pred udarci v zobe.*

Potem me pa to raztogoti, da bi vse razbila, da bi vse vrgla na tla. To je tudi v zvezi z izražanjem želja. Če nisem gotova, da se lahko uresničijo, jih raje ne izrazim.

Je kot protiatomsko zaklonišče, v katerem nekdo preživi celo življenje, ker misli, da je zunaj vojna.

Reagiram pa lahko le tako, da čutim jezo do same sebe.

Zunaj ste vi, ki mi lahko pokažete, da je vojna končala. V nekaterih trenutkih, ko sem zunaj, čutim, da je res tako, toda ko sem notri, racionalno vem, da ste vi zunaj, ampak je kot da bi se upirala tej misli.”

A: Ko ste notri, čutite potrebo po jezi, ki bi vam dala moč, da bi razbila stene, da bi šla ven, a jeza ustvarja vzdušje vojne in s tem ojači zidove zaklonišča.

P: *“Notri ne morejo obstajati želje ali kaj lepega!”*

A: Cvetlice se notri ne morejo razcvesti.

P: *“Ne, atmosfera je preveč dušeča. Hermetično je zaprto in ni mogoče prezračiti...”*

A: Ta sla po uničenju, ki se vam je prej zdela kot prirojena, kot neka hudobija vraščena v vaše bistvo, izpada vedno bolj kot izraz potrebe, da se ubranite udarcev, da se ubranite razočaranih upanj in iluzij. Torej semena venderle so v bukerju! Le da je atmosfera preveč dušeča, da bi lahko vzknila.

P: *“Spomin, ko sem bila majhna in sem se igrala na skrivanje sem si želela, da me kdo najde. Sedaj imam občutek, da me je kdo našel!”*

Eno izmed najbolj primitivnih obramb predstavlja nekakšna rigidna otrdelost: držati se skupaj in ustaviti vse, zamrzniti vse občutke, da ne pride do dezintegracije. Ne dopušča pa to drugega kot golo preživetje!

Kot da bi prekinitev vsakega premika-gibanja (ki je pravzaprav produkt časa in prostora), bila nekakšen predhodnik kasnejših, bolj diferenciranih onipotentnih negacij razdalje-ločitve od objekta v času in prostoru.

Obrambna “otrdelost” izgleda povezana z gonsko potrebo po prižetju na objekt, kar je obenem skrajni poskus ohranjanja kontakta, pa četudi postane ta imobilen in sterilen.

Ta aspekt je razviden v naslednjih dveh sekvencah iz časa, ko sva s pacientko začela obravnavati možni datum zaključka analize.

P: *“Na misel mi pridejo podobe nekakšne prav fizične prižetosti, zato da ne bi bilo potrebno misliti.*

Podati roko, roki se stisneta in pride do take prižetosti. A čim slabše se počutim, težje se iztržem... To je v nekakšni zvezi z lakoto in s pohlepom: odkriti potrebo, lakoto drugega, ki se spremeni v pohlep, ki žre: rešitev je v tej čudni zacementiranosti.

V tem je neko sočasje: potrebno je biti lačni v dvoje istočasno: ali se požreva ali pa se zacementirava.”

A: Če se zacementiranost preneha, pride do požrtja.

Mesec kasneje je bila ponovno v ospredju ista tema:

P: *“Težko mi je misliti na ločitev, v kateri se vsakdo ponovno polasti svoje usode, a obenem obdrži v sebi drugega.*

Je kot rez, ki razdeli roki, ki se stiskata.

Bolj kot stiskati, je to zagrabit in potem ni več mogoče izpustiti.

Moje doživljanje odnosov s tako fizičnostjo, konkretnostjo!

*A sedaj je kot da bi izven cementa, izven prižemanja, obstajal nek **prostor možnosti** (= mišljenja), toda v odnosu s svojo materjo ga ne utegnem najti, izgine.*

Težko mi je sprejeti razlikovanje in ločitev, tisto 'vsakomur svoje', ki je pravilno in odrešujoče, a mi povzroča nelagodje, ambivalenco, jezo."

A: Iztrgati se ni tako enostavno!

P: *"Na misel mi pride dojenček, ki je prižet na materine prsi in se noče izpustiti, a je nekdo tam, ki ga skuša odtrgati..."*

Mati pa je statična, kot da bi ne imela rok, se ne izjavi, nepremična je."

A: A otrok je bolj zaposlen s tem, da ostane prilepljen, kot pa da bi se hranil.

Jasno postaja, da v začetku ni bil sprejemljiv obstoj nekega prostora med seboj in objektom. Podčrtal bi pa tudi, da biti "zacementiran" ni isto kot biti **spojen**: prisotna sta dva objekta, ki ju ni mogoče ločiti, sta pa vendarle različna, prižeta in negibna.

Pohlepno, krčevito in negibno prižemanje je kot nekakšen beg v rigidnost, ki omogoča ravnovesje - pa čeprav labilno - med različnimi nevarnostimi:

- pred izgubo kohezije zaradi prekomerne vzbujenosti,
- pred izgubo identitete, zaradi stapljanja,
- pred izguba objekta, bodisi zato ker bi se ta odlepil, bodisi zato ker bi ga subjekt požrl ali uničil.

Pohlep, ki iz tega zornega kota izpade tudi kot obramba pred ločitvijo, implicira nestrpnost, zanikanje in boj proti katerikoli razdalji: ni mogoče sprejeti ločitve od objekta v prostoru, ravno tako tudi ne v času.

Nevzdržnost mentalne bolečine, ki jo je povzročala nezadovoljena potreba po objektu, je silila globoke predele pacientkinoga selfa, da so ostajali v dimenziji brez časa. Živeti v dimenziji večne sedanosti je pa izredno težko in v konfliktu z realnostjo. Sprejemljive in predstavljuje so potemtakem le tiste želje, ki jih je mogoče potešiti takoj. Potrebno je pa uničiti, izbrisati vse želje, katerih zadostitev je treba odložiti.

P: *"Tako intenzivna je potreba po takojšnjem odzivu, da postane bolečina nevzdržna, in to **mi ne dopušča, da razberem kaj se dogaja.**"*

Eden izmed najmogočnejših zakonov, ki so u veljavi v **shemi pohlepa**, je tisti, ki dopušča le **vse ali nič**. **Malo** ni dovolj za potešitev brezmejne potrebe, a jo le priključuje in razdraži, vzpostavlja nepotešeno odvisnost, ponižuje obrambno omnipotentno samozadostnost. Karkoli ni **vse**, je **nič**! To je tudi v skladu z dimenzijo brez časa, ki ne more predvideti sekvence grižljajev, ki naj bi jih ločevali posledki in ki bi lahko privedli do sitosti. Sprejemljiva je le predstava enega samega ogromnega grižljaja, ki naj bi zapolnil neskončno luknjo brez sten in brez dna. Tak grižljaj bi moral biti

pravzaprav neskončen. Možnost potežitve se tako obupno oddalji iz dimenzije realnega in možnega v nekakšen irealen prostor, kjer samo lahko obstaja podoba vsemogočnega objekta, ki edini lahko zadosti tej ogromni potrebi. Kjer je v veljavi tak **zakon**, ni mogoče ničesar pojesti, ničesar sprejeti.

P: *“Je kot da bi bila še vedno vezana na predstavo nečesa, ki se ne konča, ki se ne porabi, nekaj za kar je vredno, da čakam in da se malemu odrekam. Paradoks je v tem, da mi je obenem jasno, da ta stvar ne more obstajati.”*

Nuja po trdni, pohlepni prižetosti, ustvarja odnos, v katerem ni med **vsebovalcem-containerjem** in **vsebino** distance, mentalnega prostora, ki je nujen za razvoj simboličnega mišljenja. V drugih besedah: ločenost-razdalja (tudi časovna) ni znosna in torej odsotni objekt ne more biti upodobljen v miselnem prostoru. To nam lahko obrazloži zakaj je na teh področjih selfa tako pomanjkljivo razvita funkcija simboličnega mišljenja.

Shema pohlepnih odnosov je prežemala obsežen del pacientkinega notranjega sveta in je zatorej krepko označevala odnose med notranjimi objekti. Tako je v pretežnem delu analize imela stalne težave z začasnimi in fleksibilnimi identifikacijami z različnimi komponentami svojega *selfa*. Take prehodne identifikacije so del vsakdana in jih sproti narekujejo porajajoče se potrebe in okoliščine. Veljalo je namreč pravilo, da ko bi se njen ego identificiral z nekim notranjim objektom, bi s tem ostal **zacementiran** za vedno. Zato je bila stalno v strahu, da bi drugi notranji objekti bili izključeni in da ne bi mogla več z njimi vzpostavljati identifikativnih odnosov. Če se je pojavila potreba, da se trenutno identificira z notranjo predstavo sebe kot šibka deklica ali kot vsemogočen otrok ali kot ženska ali kot moški ali kaj drugega, je tvegala, da ostane ta ali ona predstava sebe nepreklicna. Konkreten - ne dovolj simboličen - pomen, ki so ga te identifikacije zavzemale, so vse skupaj še obteževale.

P: *„Deli mene, ki se koljejo v stalnem medsebojnem boju in ne utegnem se istovetiti z nobenim izmed njih.”*

Taka notranja rigidnost, ki je vključevala tudi izničenje gibanja in časa, je povzročala odklanjanje-nemoč odraščanja in razvoja, ki sta po svojem bistvu vezana na stalno opuščanje prejšnjih pozicij za nove, zrelejše. V tem kontekstu so opuščanja popolna in nepreklicna, ker vsaka morebitna nova pozicija postane zaradi prižetega **zacementiranega** odnosa rigidna, večna in ne dopušča progresivnih in regresivnih fizioloških nihanj. Če se torej istoveti kot odrasla, so otroški deli za vselej izgubljeni in nasprotno. Vsaka rast bi torej pomenila odrekanje nekaterim delom same sebe.

Težave pri hranjenju-introjiciranju so bile upodobljene v več verzijah in so vsebovale različne komponente. Zelo značilna je bila podoba o *“prsih, ki se pokvarijo, če jih sesam do konca in bi zato morala pustiti v njih vedno malo mleka”*. Toda pohlep je tako močan, da se ni mogoče ustaviti in zato, *“kdor se hrani, izprazni drugega, dokler ta ostane le prazen ovoj”*. Kdor živi, sesa torej drugemu življenje in ga privede do smrti. Odraščanje je zato samo po sebi krivda. Na takih temeljih, tako polnih konkretnosti, je potem na genitalnem nivoju, nujno doživljala spolne odnose kot vezane na prižetost-prisvojitve penisa, na kastracijo moškega, na izpraznitev njegove življenjske moči. *Vita mea - mors tua*.

Obstajali so torej veliki problemi v hranjenju - vitalni izmenjavi z zunanjimi in notranjimi objekti. Otežkočene so bile zdrave projektivne in introjektivne identifikacije, ki se uresničujejo v neobhodno potrebnem fiziološkem stapljanju in ki omogočajo stalni metabolizem mentalnih vsebin med selfom in objekti ter tudi samo delovanje odnosa **container-content**, ali bolje rečeno **aparata-za-razmišljanje-misli**, kot to pojmuje Bion.

Zato je bilo za pacientko dolgo časa nepojmljivo, da bi se hranila, da bi karkoli introjicirala. Vsaka pohlepno izvedena introjektivna bi bila nujno masivna in bi privedla do obširne inkorporacije-identifikacije, ki ne bi pustila prostora za njeno lastno identiteto. V kolikor je introjektivno doživljala preveč konkretno, bi bil pri tem zunanji objekt hudo poškodovan ali uničen in prej ali slej neizogibna ločitev, bi iz pacientke traumatično *“izpulila”* introjektivne dele, ki bi pustili za seboj izredno boleče *“črne luknje”*. Introjektivne bi poleg vsega tega predstavljale še nekakšno nevarnost *“onesnaženja”* obrambne narcistične samozadostnosti.

- * -

Shema pohlepa je močno pogojevala tudi naslednje razvojne faze.

Primarna scena izpade v pohlepni atmosferi še posebno nevzdržna in nepremostljiva:

P: *“Obup mi priklič v spomin mojo nemoč, da se vrinem med oba starša. In to kljub temu, da sta na zunanji izgledala tako oddaljena eden od drugega. Spominja me na nekaj, kar ni le združeno, ampak nekako zedinjeno, kjer sta površini prilepljeni in kjer ni prostora zame!”*

Črna luknja nevzdržne potrebe, je potemtakem sovpadala tudi z luknjo, katero je ona kot ženska imela namesto penisa. Zavist penisa, z globokim in bolečim odklanjanjem ženskosti, je postala čer, ki se je v prvih letih analize stalno pojavljala in na kateri so se razblinjali vsi poskusi razvoja in rasti. Rast je namreč tudi pomenila prisvajanje spolne identitete, a s tem tudi neizbežno povezanega občutka nepopolnosti in potrebe po drugem

spolu. Na globljem, pregenitalnem nivoju je to bilo izraz težave, da bi sprejela razbitje simbiotičnega odnosa z materjo. Nesprejemljiva je bila ločitev pri kateri bi se deklica ločila od matere, ne da bi se bila "napolnila", ne da bi bila introjicirala zadostno sposobnost misljenja, **samo-containmenta**. Brez teh pa je ob ločitvi zijalo črno brezno potrebe.

P: *"V zadregi sem, ker sem občutila fizično privlačnost do vas, ko sem vstopila. Moti me, ker sem v prejšnjih seansah doživljala občutek o 'nas' skupaj. Poleg otroka, sem tudi ženska in to tudi pride na dan. Ampak zame je biti ženska zelo zapleteno. Ko se pojavi spolnost, sem v zadregi. Čutim različnost, ločitev in to mi je težko. Odgovor, ki pride na to iz moje notranjosti je ta, da sebe napadem in se potem počutim nelagodno v svojem telesu, kot da bi se ne mogla nikomur dopasti."*

A: Napadate se zato, da niste privlačna in da ne privlačujete. Ko ste se v prejšnjih seansah počutila kot nekako potuhnjena v naročju, je bilo to brezspolno. Če se pa prikaže spolnost...

P: *"...se moram oddaljiti!"*

A: Ali pa se situacija spremeni... Občutek imate, da če boste ženska, bo to za zmeraj in boste to hudo plačali, ker ne boste nikoli več mogli biti otrok! V taki shemi ni mogoča izmeničnost: biti otrok en dan, ženska pa drugi. Zato danes si niste mogli reči: "Danes mi ustreza biti ženska, jutri pa bom videla!"

P: *"Gre za dosežke: šlo je za nek 'končno sem utegnila biti v naročju kot otrok'! Na drugi strani pa je drugi del mene, ki hoče na dan, a ga ne morem še občutiti prijateljsko, čeprav bi mi to ugajalo."*

V naslednji seansi je pojasnila veliko stvari:

P: *"Včeraj ste mi dejali, da je z mojo materjo verjetno obstajal zelo intenziven ljubezenski odnos. To dejstvo pa s težavo sprejemam in ne razumem zakaj."*

A: Ker ste istočasno čutili veliko jezo in je težko ta dva občutka spraviti skupaj.

P: *"Gre za neke vrsto amputacijo."*

Imam sicer spomine o svoji materi, da me je zelo ljubila, da je bila sladka, a mi manjka kontinuitete, ker so to le kratki utrinki. Je kot da bi imela opravka z dvema različnima osebamama. V trenutku, ko sem jo potrebovala, je pa ni bilo in občutek jeze, ki je temu sledil, je njeno podobo oddaljil. Kot da bi v meni bilo nekaj mrtvega."

A: Kot da bi jo bili ubili.

P: *"V prejšnji seansi sem občutila kot nekakšno vabilo, naj jo spet oživim."*

A: A prej ste omenili amputacijo.

P: *"Morda je v tem odgovor na tisti veliki občutek obžalovanja nad penisom, ki ga ni bilo nikoli mogoče z ničemer zamenjati. Penis je povezan z izključitvijo, pomislila sem na amputacijo roke - moje roke, ki jo je mati*

stiskala. Ko je bila ob meni, sem jo stiskala in se nanjo prižemala. Potem pa je ni bilo več! Zakaj je to storila prav meni?

Morda se je umikala v svoj svet.

Penis, prsi, roka: katerakoli stvar, ki lahko predstavlja most ali način kontakta. Beseda to ni mogla biti, ker ni še obstajala...

To je bila mati, ki je v sebi nosila velik obup. V nekaterih trenutkih je bila pa sposobna na to pozabiti in se z mano igrati, biti smešna in mi vzbujati smeh.

To sem zelo močno občutila!

A zdi se mi, da je to bilo bliže strasti kot ljubezni: zajame, razvname, ampak ničesar ne razvije, ne pripomore k rasti. Bojim se take strasti, sovražim jo!

Je kot da bi bila vedno razpeta med tem, da sem zapeljana in tem, da zapeljujem: to zna biti tudi lepo, ampak potem postane destruktivno, zlobno.

Ljubezen pa vključuje tudi drugo, na primer zanesljivost.

Problem je, da mi nikoli ni uspelo doživljati skupaj vseh teh stavri, razen morda tukaj.”

A: A vendar z vsem tem živite že celo življenje. Poskusili ste se znebiti nekaterih stvari in ste se potem zbal, da vam je to tudi uspelo. Nekateri ste sicer spremenili, vendar izgubili niste nobene. Prej ste nakazali tudi možnost, da bi oživeli tiste, za katere čutite kot, da so umrle...

Tudi tukaj ste doživeli veliko jeze in čutili zelo nestabilno zavest o svojih ljubezenskih čustvih do mene. Vendar ste že nekaj let stabilno in zanesljivo navezani name, in to tako, da se ni v meni nikoli vzbudil dvom v trdnost in zanesljivost najinega sodelovanja. Ta ljubezen, ki sloni na trdnih temeljih in ki se nikoli ni zrušila, je podobna tisti, na kateri slonijo odnosi z vašim možem, z vašim otrokom in tudi z vašo materjo. Vse to je neizrečeno in v določeni meri tudi ne mišljeno. Zaradi tega lahko to izgubite izpred oči, v resnici pa v vas nikoli ne izgine!

V tej interpretaciji sem se dotaknil nekega aspekta te analize, ki se mi zdi zelo pomemben.

Elementi, ki sem jih do sedaj opisoval, so se pojavljali v materialu seans, vendar pa se je vse to prikazovalo na nekem ozadju, ki ni bilo skoraj nikoli direktno izraženo, ki ga je pa bilo mogoče zaznati iz tega, kar je bilo implicitno ali pa s pomočjo kontratransfera.

Nanašam se na dejstvo, da so pri tako obupani prižetosti na objekt, kot jo je bilo zaznati v pohlepem odnosu, predstave o objektu in o odnosu z njim zelo ambivalentne. Obstajalo je obilo materiala o agresivnosti, o destruktivnosti, o zavisti, mnogo manj pa o libidični plati odnosa.

Vse to je dajalo misliti, da je sovraštvo preplavilo in odplavilo ljubezen. A ni bilo tako. Menim, da ko se je aktivirala **pohlepna shema**, se je ljubezen spremenila v nevarnost in vir bolečine, medtem ko je agresivnost postala izredno uporabno obrambno sredstvo. Agresivnost je lahko bila tudi sredstvo za skrit ljubezenski odnos, sredstvo za obupano obvarovanje tega

odnosa in sicer do take mere, da je vključevalo tudi zvestobo materi v njenem ne-življenju, pa čeprav do groba.

Prepričal sem se, da je poleg povečini negativnih predstav matere - katerim so se šele kasneje pridružile tudi pozitivne - vedno obstajala neka implicitna, stalna, solidna in pozitivna osnova, neka prisotnost **matere-okolja**, kot jo opisuje Winnicott. To prisotnost so sestavljali v veliki meri **znani a ne mišljeni** elementi, o katerih govori Bollas. Šele kasneje sem razumel, da sva dolgo časa, le s tiho in zanesljivo pomočjo te matere-okolja, ki je bila zamaskirana v ozadju, lahko skrivaj hranila zavisti in pohlepa polno deklico, ki se je bala sprejeti karkoli.

- * -

Mislil sem, da kar je manjkalo v samih temeljih te pacientke, ni bilo pomanjkanje hrane in niti ljubezni. To tudi z ozirom na to, da je nama vendarle uspelo med analizo v veliki meri zapolniti omenjeno "črna luknja", ne da bi jaz pacientko hranil in niti ne ljubil tako neizmerno, kot je izgledalo, da potrebuje. "Luknja" je zapolnila v glavnem funkcija **containiranja**. V drugih besedah: to se je zgodilo v tolikšni meri, v kolikršni je pacientka utegnila interiorizirati in aktivirati v sebi omenjeno funkcijo **containiranja**. Ljubezen z moje strani je bila tudi pomembna, vendar le v tisti navsezadnje skromni količini, ki je bila potrebna zato, da je ojačila občutek zanesljivosti in sozvočja ter vzdrževala tista omejena področja spajanja, v katerih je tako mogel obstajati nek skupni mentalni prostor.

Šele v tem prostoru so tesnobe začenjale zadobivati svoje predstaviteljive podobe, vzbujenost je postajala znosna in funkcija simboličnega mišljenja se je utrjevala. To je dovolilo razmah fantaziranja, možnost igranja (v Winnicottovem smislu) in večjo sposobnost predstavljanja objektov in njih odnosov, kar je poživel metabolizem notranjega sveta pri iskanju razvitejših in bolj harmoničnih odnosov. V tem smislu je pacientka v transferu in v resničnosti potrebovala odnos z živim in delujočim objektom.

Zgleda, da je domnevna nestalnost matere v zadovoljevanju teh temeljnih potreb povzročila razvoj dveh vzporednih področji: eno zdravo, osnovano na pozitivnih izkušnjah in ene bolno, ki so ga razočaranja in neznosne bolečine strukturirala v pohlepno shemo. Pri tem pa ni šlo za globlji razcep selfa, ker sta obe področji dejansko delovali sočasno, kljub intenzivnim konfliktom in bolečinam, medsebojno sta se vplivali in nista bili zmožni povsem samostojnega delovanja. Ravno ta temeljna kohezija selfa je pohlepni shemi zadala značilnost **zamrznitve**. To "negibno lebdenje", ki je dopuščalo le golo preživetje, je bilo namreč rezultanta zdravih in manj zdravih silnic iz obeh področji selfa. V manj integriranem selfu bi verjetno imeli več impulzivnega agiranja, več vedenjskih izrazov nenasitnega pohlepa ali zavisti, več izrazitih perverznih aspektov itd.

Drugi aspekt, ki ga pa tu ne morem ustrezno predelati, čeprav je na tako primitivnih nivojih zelo pomemben, je vloga stapljanja. Podčrtal bi le potrebo, da razločujemo med nekaterimi doživljanji:

- "Stapljati se v uživanju" je normalna izkušnja, ki lahko postane nevarna le, če je preveč intenzivna, če se subjekt boji, da postane ireverzibilna, če gre za stapljanje z mrtvimi objekti itd. Vsi ti aspekti so se pojavili v teku te analize.
- Različno od stapljanja, ker predpostavlja vsekakor obstoj nekega razločevanja med seboj in objektom - je predstava pohlepne totalne inkorporacije objekta, ko ta popolnoma zasede notranji prostor subjekta, tako da ni več dovolj prostora za subjektovo identiteto.
- Različen je tudi občutek "fragmentacije", ki ga lahko povzroči preveliko vzburljenje. To ne izraza stapljanja z objektom, ampak vzburljivo in ne dovolj containirano bližino ločenega objekta.

Pomembno vlogo je imela v tej analizi tudi zavist, ki pa je nisem zaznal kot nekaj primarnega, ampak le kot silna obrambna reakcija, katere namen je uničiti, izbrisati objekte, ki - v kolikor vzbujajo intenzivne potrebe, a jih obenem ne zadovoljujejo - povzročajo nevzdržne bolečine.

- * -

Shemo o zamrznjenem pohlepu si lahko razlagamo kot posledico neuspele razrešitve zgodnje simbioze med materjo in otrokom, a vse to omejeno le na nekatera področja selfa.

V začetni simbiozi obširna področja stapljanja dopuščajo delovanje skupnega mentalnega prostora. V ta skupni prostor mati vstavi in aktivira svoj **aparat-za-razmišljanje-misli** (Bion). Separacija-individuacija predpostavlja, da mati izvleče ta svoj **aparat** iz skupnega simbiotičnega prostora. To se pa mora dogajati postopoma, vzporedno z "duplikacijo"-interiorizacijo tega aparata v otrokovem egu. Postopnost je važna tudi zato, da ne pušča praznin, to je področji, v katerih bi ta funkcija ne bila aktivna. Posledica pomanjkanja te funkcije **containiranja** je, da ostaja preveč mentalnih elementov v primitivni obliki, ne dovolj diferenciranih in uporabnih za rast in razvoj zrejšega mentalnega delovanja. Mati torej lahko "izvleče" svoj **aparat-za-mišljenje-misli** iz otrokovega selfa šele potem, ko je ta funkcijo introjiciral in je torej sposoben - področje za področjem - da sam misli in da sam vrši funkcijo containiranja.

Če se povrnemo k pacientki, domnevam, da se materin **aparat-za-mišljenje-misli** ni izvlekel na vseh področjih v pravem trenutku, ko je bila njegova funkcija že dovolj introjicirana. Pri tem zgleda, da ni igralo determinantne vloge toliko prezgodnje razbitje simbioze, kolikor občasno slabo delovanje materinega **aparata**, kar je otežkočalo introjicijo. Skupni

mentalni prostor je bil večkrat zasičen z depresivnimi tesnobami matere, ki je včasih tudi skušala obrniti smer pretoka mentalnih vsebin pri procesu containiranja. Zgleda namreč, da mati v določenih obdobjih ne le, da ni bila zmožna *containirati* hčere, ampak da je celo skušala naložiti hčerki vlogo, da njo *containira*, da hčerka njo razbremenjuje nevzdržnih tesnob.

Vsakič ko so pacientkini občutki v kasnejšem življenju segali na poškodovana področja, v katerih funkcija mišljenja ni bila dovolj introjicirana, je občutila nevarnost, da lahko pade v to, kar je sama imenovala "črna luknja". Polastili so se je arhaični mehanizmi, ki so na teh področjih prevladovali in ki so bili v nespravljivem konfliktu s shemami delovanja njenih zdravih področji in s shemami zunanje realnosti. To je pa bil vir neznosih tesnob in obupa.

- * -

Za zaključek bi rad opisal del seanse iz tretje faze in sicer dva meseca pred zaključkom analize.

V prejšnji seansi je pacientka doživela trenuten ponoven izbruh stare destruktivnosti in takrat sem ji izrazil žalost, katero sem dejansko občutil ob njenem "uničevanju cvetlic, ki sva jih bila dotlej tako ljubeznivo gojila".

P: "Čutim, da sta me v glavnem zaskrbljala strah in to, da sem morala biti odrasla in močna.

Sedaj mi je pa uspelo priti v stik s svojo otroško naravo, ampak samo preko tega, da ste se tudi vi počutili otrok! Da sva lahko bila skupaj, vendar ne preko togega odraslega človeka.

Pomembno je, da ste mi prejšnji krat rekli, da sem vam vzbudila žalost. Prej mi je bilo lažje dojeti v vas jezo in željo, da me izzivate. Težje je pa bilo spoznavati vaše drugačne občutke do mene, ker je bilo kot, da bi si jih morala zakrivati.

Sedaj ste na moji strani v neki novi dimenziji: deklica, ki je sama, povabi v svoj vrt, katerega se malo boji, dečka in se imata lepo skupaj...

V ozadju je tudi razumevajoč in prizanesljiv odrasel človek."

A: Danes je malce kot, da bi bila midva otroka v vrtu.

P: "Prvi občutek v meni je, da bi hotela dati nekaj prostora temu, a takoj se pojavi želja, da bi to uničila: 'Kakšne bedarije govoriš!'"

A: Če sva v dvoje, je pa to težje uničiti.

P: "A težko je vse to. Bolj kot panter, se počutim kot panterjev mladič, ki se repenči in piha, ker se boji neke druge prisotnosti. Vi, kot otrok, se mladiču približate in njega je strah, čeprav čuti, da ni resnične nevarnosti."

A: To je ostanek starih strahov.

P: "Vendar je kot, da bi bilo dovolj prav malo zato, da bi se lahko začela res igrati.

Je kot, da bi se nekaj končalo in bi se začejalo novo prijateljstvo.

Občutek izgube, konca nečesa, a obenem najdenje novega prijatelja, ljubezni in volje do življenja...

Vi ste, kot otrok v vrtu, razvozlati velik kup agresivnosti in sem potem lahko občutila tisto bolečino, ki mi je tolikokrat silila na dan in ki se nanaša na preteklost. Gre za drugačen odnos, kot biti stopljena z nekom - nekaj starodavnega - in potreba, da se čutim kot vključena v nekoga drugega, a v tem ni le užitek. Neutolažljivo objokovanje tega.

Strahovi, ki so ostali v notranjosti in ki jih nisem nikoli utegnila prav upodobiti.

Panterjev mladič, ki je kot, da ne bi nikoli imel staršev.

Sama pred temi strahovi. Tako sem se počutila sama v preteklosti.

Vrt, v katerem se lahko igra, je malo divji, a zato očarljiv in obenem vznemirljiv.

Potrebno je, da sprejemem preteklost, ampak tudi, da lahko izrazim potrebe, ki imajo svoje korenine v preteklosti.

Je kot, da bi mi uspelo ustvariti prostor za nekaj. In to mi vzbuja radost. Je še tudi kaj, kar me boli, a ne več tako hudo.

Kot da bi rekla: to so otroške bojazni, vendar pa priznavam tudi njih resnost. Ne vem koliko jih lahko odpravim; vem pa, da se zdaj z njimi lahko spoprimem in jih omejim.

Nekaj, kar je treba spoštovati. In to mi je novo. Prej sem to zanikala, omalovaževala.”

A: Kot to večkrat delajo odrasli z otroci.

P: “Je kot, da bi vas potrebovala zato, da sem zlezla iz same sebe, da sem lahko sprejela otroka, sebe otroka.

V svoji notranjosti sem se premikala s težavo.

Sedaj je prekinjen kratek stik vseobsegajočih delov mene. A je bilo potrebno izstopiti in nato ponovno vstopiti.

Izkušnja z mojim sinom je drugačna, ker je on le otrok.

Občutek, da ste vi bili v sozvočju z mojimi otroškimi deli, istočasno pa, da ste stali v ozadju kot odrasla oseba, ki zna tudi tam ostati, ne da bi vdirala v moj prostor... To je ustvarilo prostor za oba dela mene.

Spoštovanje otrokovih bojazni mi da misliti na meje. Zato da se lahko igram, moram sprejeti noter tudi svojo preteklost. Tako lahko skočim iz tiste idealne podobe, ki sem si jo zgradila in ki so si jo od mene pričakovali.

Vsakdo postavi v to nekaj svojega, ampak tudi svoje meje, kar dopušča, da se ustvari svoboden prostor.

Je cvetlica, ampak so tudi njene korenine, ki vendar omejujejo.

Če ni bilo dovoljeno, da so obstajali strahovi, potem niso smele obstajati niti fantazije.”

A: Še nikoli me niste naučila toliko stvari kot danes!

P: “To kar ste rekli, me zelo presune. Je nekaj tako lepega, kot da bi nekaj razgrnil in bi sedaj lahko gledela preko tega.

Čutim, da lahko zaključim analizo in da se lahko ločiva. Nekako uvidim, da vsakdo lahko odide po svoji poti, a z vsemi temi lepimi stvarmi v sebi.

Je kot, da bi pripravljala prtljago.

Je kot, da bi se prenehala mrzličnost, skrb, da moram na vsak način nekaj doseči.

In tako, čeprav se bližam koncu, lahko tudi uživam, da sem tu v dnevih, ko sem sproščena kot danes“

(Klinični material je po definicij večplasten in torej večpomenski, analitik pa mora v določenem trenutku izbrati, na kateri pomen bo osredotočil svojo interpretacijo. Pri tem ga vodi iskanje, v določeni meri tudi preko kontratransfera, tistega nivoja, na katerem je pacientovo doživljanje v tistem trenutku osrediščeno, da zadobi interpretacija v sozvočju tisto odmevnost, ki ji daje največjo moč.)